

Het is nooit te oud om van te leren

Delftse Archeologische Notitie 184

Galgeweg 3, Naaldwijk, gemeente Westland

Een archeologisch bureauonderzoek

Iris de Fuijk & Jean Paul Bakx

Archeologie
Delft

Delftse Archeologische Notitie **184**

Galgeweg 3, Naaldwijk, gemeente Westland

Een archeologisch bureauonderzoek

Iris de Fuijk & Jean Paul Bakx

Opdrachtgever:	Ingenieursbureau Mol
Contactpersoon:	Mevr. L. Havenaar
Bevoegde overheid:	Gemeente Westland
Contactpersoon:	Mevr. M. Burger (MA)
Beheer documentatie:	Provincie Zuid-Holland
Type onderzoek:	Bureauonderzoek
Periode van uitvoer:	November/december 2018
Aanleiding:	Wijziging bestemmingsplan
Locatie:	Galgeweg 3
Coördinaten:	72902 / 445271
Zaakidentiteitsnr. Archis:	4655332100
Projectcode:	WL190
Projectleider:	Drs. J.P. Bakx
Projectmedewerker:	I. de Fuijk (MA)
Status:	Definitieve versie 18 februari 2019
Autorisatie:	

B. Penning (MA)

ISSN: 1879-9590
© 2019 Archeologie Delft

Postbus 78
2600 ME Delft
015-2197198
archeologie@delft.nl
www.archeologie-delft.nl

Samenvatting

Aan de Galgweg 3 in Naaldwijk wordt het huidige bestemmingsplan gewijzigd van agrarisch naar een aantal verschillende functies: natuur, wonen, groen en maatschappelijk. Hiervoor worden twee bestaande opstallen gesloopt (circa 11.000 m²), waarbij de grond tot 1 m –mv verstoord zal worden. Archeologie Delft heeft van Ingenieursbureau Mol de opdracht gekregen om een archeologisch bureauonderzoek en uit te voeren met als doel een archeologische verwachting op te stellen om inzicht te krijgen in de mogelijk aanwezige archeologische waarden in het plangebied.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er een lage archeologische verwachting geldt voor het aantreffen van vindplaatsen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen op afzettingen van de Gantel Laag. Daarnaast geldt er een hoge verwachting voor het aantreffen van vindplaatsen uit de Nieuwe tijd op afzettingen van de Laag van Poeldijk. Deze verwachtingen gelden voor twee locaties binnen het plangebied. Hier liggen vermoedelijk resten van een wipmolen en een boerderij/schuur die op de Kaart van Kruikius uit 1712 staan. Eventuele archeologische resten zouden kunnen bestaan uit sporen van de wipmolen, de boerderij/schuur en sporen op het erf zoals sloten, waterputten en kuilen. Het vondstmateriaal kan onder andere bestaan uit aardewerk, metaal, glas, houtskool, hout en bot. Voor beide locaties kan niet worden uitgesloten dat er archeologische resten aanwezig zijn van laatmiddeleeuwse voorgangers van de wipmolen en de boerderij/schuur. Buiten de locaties van de mogelijke boerderij/schuur en de wipmolen geldt een lage verwachting van vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd.

Op basis van de archeologische verwachting en de locatie van de geplande werkzaamheden wordt geadviseerd de verwachting van de wipmolen en de boerderij/schuur te toetsen door middel van een karterend booronderzoek op de locaties waar de wipmolen en de boerderij/schuur vermoedelijk liggen. In de rest van het plangebied wordt geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren. De uiteindelijke beslissing over eventueel vervolgonderzoek ligt bij het bevoegd gezag, in deze de gemeente Westland.

Inhoudsopgave

2	Samenvatting
4	1 Inleiding
	1.1 Aanleiding
	1.2 Plangebied
	1.3 Beleid gemeente Westland ten aanzien van archeologie
	1.4 Bestemmingsplan
7	2 Bureauonderzoek
	2.1 Methoden en richtlijnen
	2.2 Resultaten
12	3 Gespecificeerde archeologische verwachting en selectieadvies
	3.1 Gespecificeerde verwachting
	3.2 Selectieadvies
14	Bibliografie
15	Overzicht van afbeeldingen en tabellen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Aan de Galgeweg 3 in Naaldwijk wordt het huidige bestemmingsplan gewijzigd van agrarisch naar een aantal verschillende functies: natuur, wonen, groen, en maatschappelijk (afbeelding 2). Hiervoor worden onder andere twee bestaande opstallen gesloopt, waarbij de grond tot 1 m –mv verstoord zal worden. Deze opstallen hebben een gezamenlijke oppervlakte van circa 11.000 m². Archeologie Delft heeft van Ingenieursbureau Mol de opdracht gekregen om een archeologisch bureauonderzoek uit te voeren met als doel een archeologische verwachting op te stellen om inzicht te krijgen in de mogelijk aanwezige archeologische waarden in het plangebied.

1.2 Plangebied

Het plangebied ligt aan de Galgeweg in Naaldwijk (afbeelding 1). Het plangebied bestaat uit meerdere percelen, gescheiden door sloten. Deze percelen zijn gedeeltelijk bebouwd met kassen en opstallen. Daarnaast bestaat een deel van het plangebied uit grasland. In het zuiden wordt het plangebied begrensd door de Galgeweg en in het oosten door de Opstalweg.

Het plangebied is 51.238 m² groot en het centrum coördinaat is 72892 / 445270. De hoogte van het maaiveld varieert sterk en ligt tussen 4,9 m NAP (in het zuidoosten) en 0,44 m NAP (midden). De hoogte in het zuidoosten van het plangebied wordt bepaald door een kunstmatig opgeworpen heuvelrug.

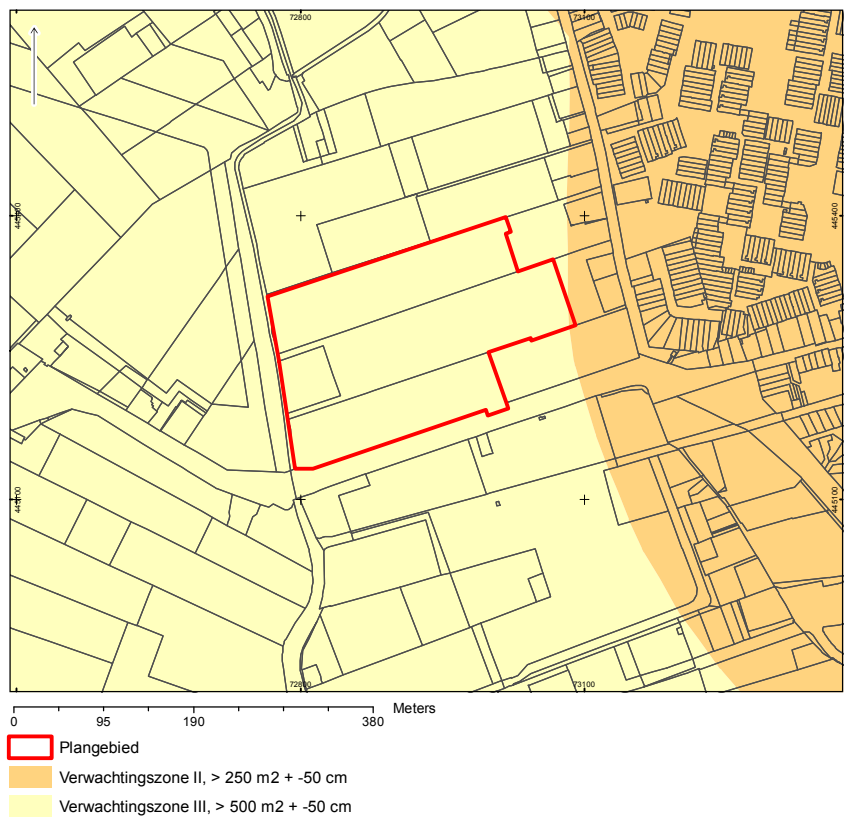
1.3 Beleid gemeente Westland ten aanzien van archeologie

Op 26 juni 2012 heeft de gemeente Westland de archeologische beleidskaart met toelichting vastgesteld. Door middel van het vaststellen van de kaart maakt de gemeente Westland gebruik van de wettelijke mogelijkheid om onderbouwd af te

Afbeelding 1: het plangebied geprojecteerd op een luchtfoto (bron gemeente Westland).

Afbeelding 2: het plangebied inclusief nieuwe functies bestemmingplan en geplande werkzaamheden geprojecteerd op een luchtfoto (bron gemeente Westland).

Afbeelding 3: het plangebied geprojecteerd op de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland.

wijken van de vrijstellingsnorm voor bodemingrepen tot 100 m². De beleidskaart is reeds in een groot aantal bestemmingsplannen opgenomen en zal ook in nieuwe bestemmingsplannen worden opgenomen.

Beleidskaart¹

Om de omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden goed, maar ook zinvol te laten verlopen, wordt in de gemeente Westland alleen archeologisch (voor)onderzoek vereist wanneer de aard van de bodemingrepen dusdanig is dat er daadwerkelijk schade aan het bodemarchief kan optreden. De verschillende beleidszones vereisen dan ook elk een eigen benadering voor wat betreft de vrijstelling van archeologisch onderzoek voor bodemverstoringen tot een bepaalde diepte en omvang.

Het plangebied bevindt zich volgens de beleidskaart van de gemeente Westland in verwachtingszone III (afbeelding 2). De vrijstellingsgrens die gehanteerd wordt voor deze zone is maximaal 500 m² met een ontgravingsdiepte van maximaal 50 cm onder het maaiveld.

1.4 Bestemmingsplan

Op het plangebied is momenteel het bestemmingsplan Glastuinbouwgebied Westland van toepassing.² Op de plankaart van het bestemmingsplan is sprake van een dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie, swr 2'. Dit houdt in dat conform de beleidskaart archeologisch onderzoek moet plaatsvinden wanneer een ontwikkeling een oppervlakte heeft groter dan 500 m² en de bodem dieper wordt geroerd dan 50 cm onder maaiveld.

¹ Kerkhof 2012.

² Gemeente Westland (vastgesteld 19 december 2012), IMRO-idn: NL.IM-RO.1783.abp00000013-vast. Geraadpleegd via www.ruimtelijkeplannen.nl op 08-11-2018.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden en richtlijnen

Het doel van dit bureauonderzoek is het verzamelen van alle bekende gegevens met betrekking tot de verstoringen, geologie, historische-geografie en archeologie in de omgeving van het plangebied. Aan de hand van deze gegevens kan een archeologische verwachting worden opgesteld.

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de informatie uit het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), de geologische kaart van Nederland³, de geologische kaart Westland-Delfland⁴ en overige bronnen.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de eisen zoals deze zijn opgesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1, van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

2.2 Resultaten

Historisch en huidig grondgebruik

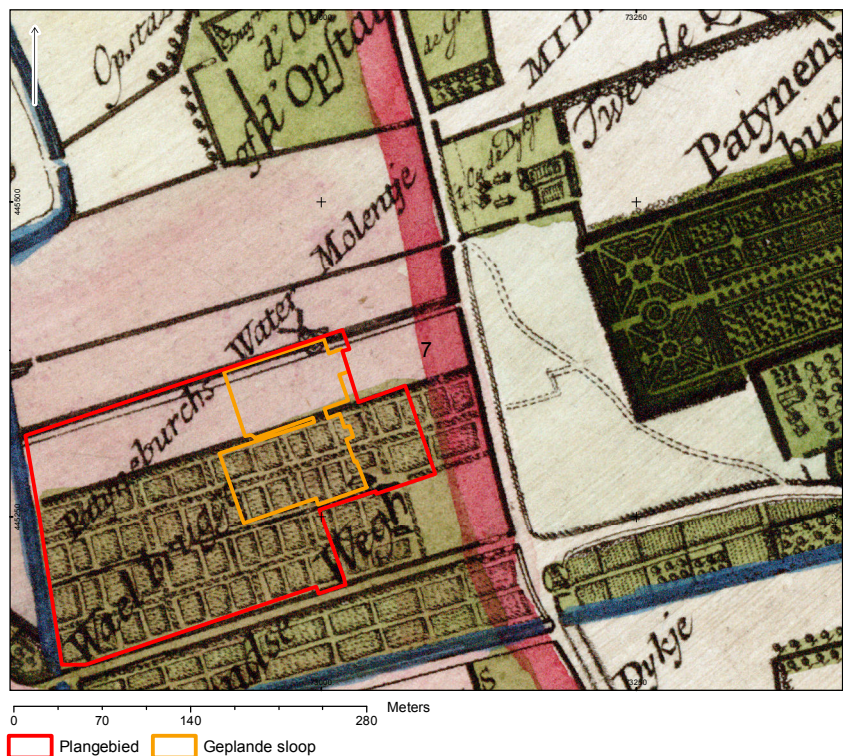
Het bestuderen van het historisch grondgebruik van het plangebied kan informatie verschaffen over eventuele archeologische vindplaatsen. Uit de bestudering van oud kaartmateriaal kan blijken of het plangebied in het verleden bebouwd is en of er bijvoorbeeld (water)wegen in het plangebied aanwezig zijn geweest. Ook kunnen ophogingen en ontgravingen soms door middel van kaarten in beeld worden gebracht.

De oudste gedetailleerde historische afbeelding met het plangebied is de kaart van Kruikius uit 1712 (afbeelding 4).⁵ Op deze kaart is te zien dat het plangebied in het begin van de 18^e eeuw grotendeels uit kleine, rechthoekige tuinpercelen bestaat. Op de kaart staat ook een klein gebouw afgebeeld, mogelijk een boerderij of schuur. Deze gronden behoren vermoedelijk tot de in 1799 verdwenen buitenplaats

³ Van Staalduinen 1979.

⁴ Vos et al. 2017.

⁵ Kruikius & Kruikius 1712.

Afbeelding 4: het plangebied geprojecteerd op de kaart van Kruikius uit 1712.

Afbeelding 5: Gesicht uit Patynenburch na 's Gravesanden en Zuyd-Wind door Aart Schouman (1744) (Universiteit Leiden, digital special collections, PK-1969-T-142).

de Patijnenburch. Op het meest noordelijke kavel, ter hoogte van de geplande sloopwerkzaamheden, bevindt zich een wipmolen: het Patijneburchs Water Molentje. Een wipmolen is een type poldermolen die vanaf het begin van de 15^e eeuw polders droogmaalde. Het is mogelijk dat het Patijneburchs Water Molentje de tuinen rondom het kasteel droogmaalde.⁶ De exacte datering van de bouw van deze molen is onbekend. In 1744 is de molen getekend door Aart Schouman (1710-1792) (afbeelding 5). Op deze tekening is te zien dat de molen van hout is gemaakt. Wanneer de molen is afgebroken is onbekend. Wel is duidelijk dat in 1819 de molen buiten gebruik is geraakt: op de aanwijzende tafel van de kadastrakaart uit 1819 wordt het perceel immers aangemerkt als landbouwschuur.⁷

De percelen binnen het plangebied blijven in de 19^e eeuw onbebouwd en zijn in gebruik als akkerbouwgrond. Vanaf het begin van de 20^e eeuw neemt de bebouwing in het plangebied toe. Vanaf 1939 worden de percelen deels bebouwd door kassen en deels gebruikt als landbouwgrond en/of grasland. De oude perceelsloten zoals op de kaart van Kruikius staan aangegeven zijn nog steeds aanwezig.

Binnen het plangebied liggen riolering en diverse kabels en leidingen. Met de aanleg hiervan zal de bodem deels verstoord zijn, maar de exacte mate van verstoring is niet duidelijk. De huidige stand van het waterpeil en de milieutechnische condities van het plangebied zijn niet bekend.

Geologie

In het verleden bestond er vaak een nauwe relatie tussen de locatie van nederzettingen en de bodemgesteldheid. Deze relatie werd vaak sterker naarmate de natuur meer beperkingen voor het permanent vestigen van de mens oplegde. Zo was in West-Nederland de aanwezigheid van een droge ondergrond één van de belangrijkste vestigingsfactoren in een gebied dat regelmatig door binnendringend zeewater werd bedreigd. De archeologische verwachting van het plangebied wordt dan ook in hoge mate bepaald door de geologische ondergrond.

Volgens de geologische kaarten van Nederland⁸ en van het Westland en Delfland⁹ bestaat de top van de natuurlijke bodem in het plangebied uit afzettingen van het Laagcomplex van Westland. Deze afzettingen bestaan uit geulafzettingen van de Laag van Poeldijk van het Laagpakket van Walcheren, met daaronder geulafzettingen van de Gantel Laag van het Laagpakket van Walcheren (afbeelding 6). De top van de Gantel afzettingen zijn waarschijnlijk geërodeerd binnen het plangebied als gevolg van het diepe insnijden van de Laag van Poeldijk.

De afzettingen van Wormer zijn vanaf ongeveer 4500 v. Chr. afgezet in een periode waarin het plangebied onder sterke invloed van de zee was. Het landschap rondom het plangebied bestond uit een dynamisch waddengebied dat doorsneden werd door getijdengeulen. Tijdens de overstromingen werden dikke lagen zandige en kleiige sedimenten afgezet van de Laag van Wormer. Als de zee zich (tijdelijk)

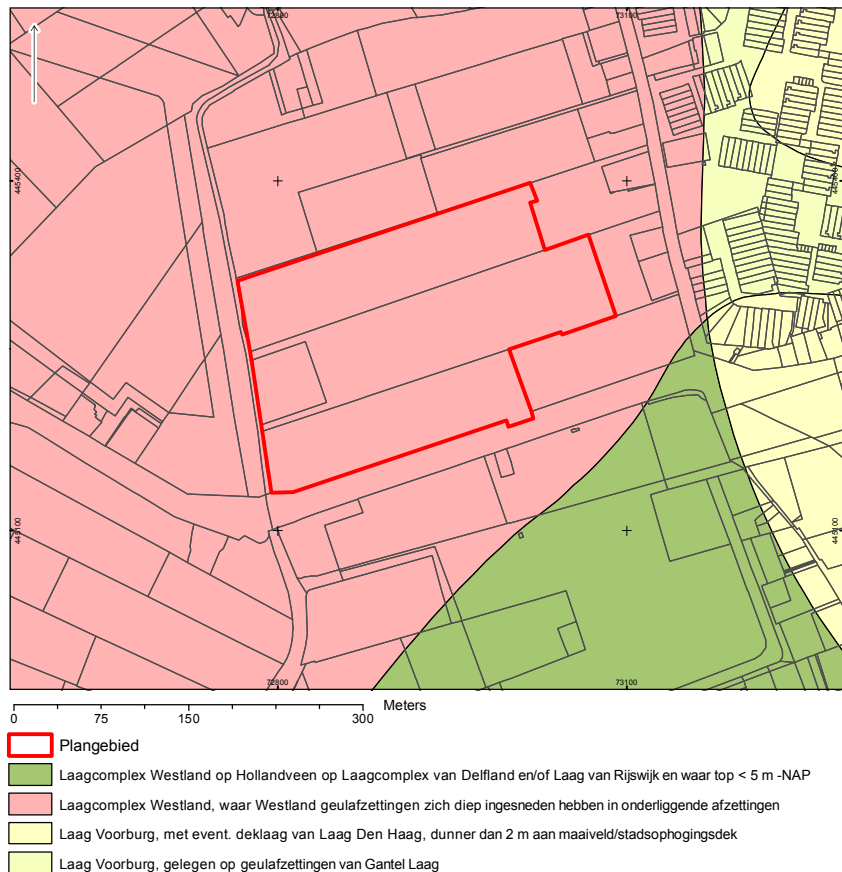
⁶ <http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&nummer=17647>, geraadpleegd op 08-11-2018.

⁷ <http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&nummer=17647>, geraadpleegd op 08-11-2018.

⁸ Van Staalduinen 1979.

⁹ Vos et al. 2017.

Afbeelding 6: de geologische ondergrond van het plangebied (naar Vos et al. 2017).

weer terugtrok en daarmee ook de afwatering stagneerde, trad vernatting en veengroei op in het waddengebied. Vanaf 4500 v. Chr. bouwde de kustlijn zich geleidelijk uit in westelijke richting, waardoor reeksen strandwallen ontstonden (Laag van Rijswijk). Rond 3200 v. Chr. hadden zich permanente strandwallen aan de kust gevormd. De invloed van de zee nam af en ook de afwatering. Als gevolg trad er in het achterland vernatting op en begon het Hollandveen te groeien. Tot circa 300 voor Chr. vormde zich een uitgestrekt veengebied in het plangebied.

Tussen 1500 en 1000 v. Chr. heeft het geulsysteem van de Oer-Gaag zwaardere, kleiige dekafzettingen afgezet op het Hollandveen terwijl de geulen het veen doorsneden. De geulen zijn opgevuld geraakt met zand en zavel. Dankzij het inklinken van de kleiige dekafzettingen kwamen de meer zandige geulafzettingen hoger in het landschap te liggen en deze vormden daarmee een gunstige locatie voor bewoning. Het plangebied bevindt zich op circa 45 m ten westen van een dergelijke geul. Na 1000 v. Chr. nam de invloed van de zee af. Hierdoor begon het Hollandveen te groeien en raakten de geul- en dekafzettingen van de Oer-Gaag bedekt. Binnen het plangebied zijn de de Oer-Gaag afzettingen en daarmee eventuele vindplaatsen geërodeerd door de afzettingen van het jongere geulsysteem van de Gantel en de Laag van Poeldijk.

Vanaf de 3^e eeuw v. Chr. heeft het geulsysteem van de Gantel vanuit Naaldwijk in de richting van Rijswijk en Delft het Hollandveen en ook oudere geulafzettingen van de Oer-Gaag laag doorsneden. Het is mogelijk dat mensen bij deze watervorende geulen hebben gewoond in de Late IJzertijd. De geulen zorgden voor een afwatering van het veen, waardoor bewoning op het Hollandveen mogelijk werd. Rond 100 v. Chr. raakten de Gantel geulen verland. Buiten de geulen lagen zwaardere kleiige dekafzettingen op veen. Dankzij het inklinken van de dekafzettingen kwamen de meer zandige geulafzettingen hoger in het landschap te liggen. Met name deze hoger gelegen geulafzettingen van de Gantel waren geschikt voor bewoning vanaf de Romeinse periode.

In de 12^e eeuw na Chr. hebben overstromingen van de getijdenrivier de Lee een nieuwe laag dekafzettingen afgezet in het plangebied, behorende tot de Laag

van Poeldijk (Laagpakket van Walcheren). Deze laag ligt op de afzettingen van de Gantel Laag en is vaak opgenomen in de bouwvoor als gevolg van latere activiteiten, behalve ter hoogte van oude depressies. Het plangebied bevindt zich geheel op de geulafzettingen van Laag van Poeldijk. Deze hebben zich diep ingesneden in de onderliggende Gantel Laag, en mogelijk de Oer-Gaag Laag. Daarmee zijn waarschijnlijk eventuele oudere bewoningsresten geërodeerd.

Archeologisch onderzoek rond het plangebied

In deze paragraaf volgt een beschrijving van de nabijgelegen onderzoeken die zijn uitgevoerd rondom het plangebied (afbeelding 7). In het plangebied zelf heeft tot op heden geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

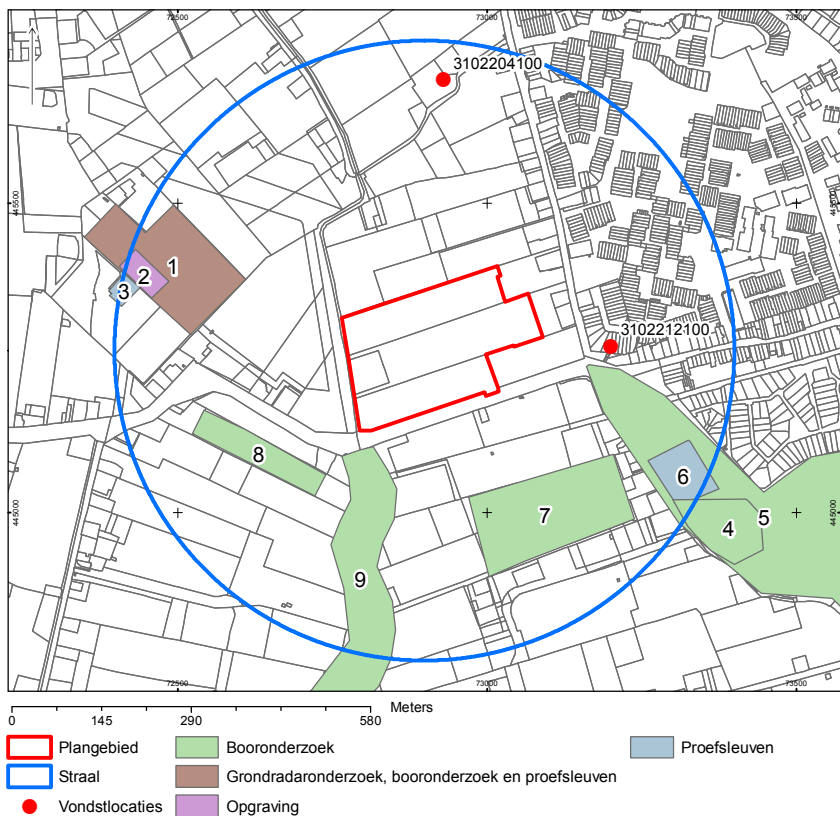
Ten westen van het plangebied hebben een aantal archeologische onderzoeken plaatsgevonden bij de buitenplaats de Waelwoning aan de Dijkkerwaal. Bij een grondradaronderzoek binnen het plangebied van de buitenplaats zijn aanwijzingen gevonden voor structuren en een waterpartij vanaf 1-2 m –mv (1).¹⁰ Een booronderzoek op dezelfde locatie heeft deze waterpartij aangetoond en een vondstlaag op 0,25-0,70 m –mv (1).¹¹ Bij een daaropvolgend proefsleuvenonderzoek en aanvullend booronderzoek zijn bewoningsresten van de buitenplaats aangetroffen (1).¹² Deze resten bestonden uit een waterpartij, uitbraaksleuven, water- of beerputten, paalkuilen en perceelsloten. De archeologische sporen en vondsten zijn gedateerd tussen de 13^e en 17^e eeuw, met een nadruk op de periode 1550-1650. Binnen het plangebied van de Waelwoning heeft vervolgens een opgraving plaatsgevonden, nabij de eerdere proefsleuven (2).¹³ Dit onderzoek resulteerde opnieuw in bewoningsresten behorende bij de Waelwoning. Deze archeologische sporen en vondsten zijn gedateerd tussen de 16^e en 19^e eeuw. De resten bestonden uit meerdere bakstenen funderingsresten, een keukenvloer met waterput en afvoerput, een afvoergoot, drie beerputten, vier (afval)kuilen en vier paalkuilen. In de rapportage wordt gesproken van mogelijk twee fasen. De oudste fase is gedateerd in de 15^e eeuw op basis van enkele diepliggende beerputvondsten. De jongere fase is gedateerd in de 17^e eeuw op basis van de meeste vondsten. De verschillende funderingsresten konden niet

¹⁰ Den Oever 2009.

¹¹ Penning & Deunhouwer 2010.

¹² Alma 2011. Onderzoeksmeldingsnummer: 2291671100.

¹³ Corver & Ouwerkerk 2011. Onderzoeksmeldingsnummer: 2328380100.

Afbeelding 7: bekende archeologische vindplaatsen en onderzoeken in een straal van 500 m rondom het plangebied.

met zekerheid aan de verschillende fases worden toegeschreven.

Direct ten zuidwesten van de Waelwoning heeft een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden (3).¹⁴ Hierbij zijn de resten van twee gemetselde waterputten aangetroffen, waarvan er één in het einde van de 19e eeuw is gedateerd. Daarnaast is een greppel of sloot gevonden die is geïnterpreteerd als een mogelijke perceelsloot. Er kon geen duidelijke relatie gelegd worden tussen de archeologische resten en de Waelwoning.

Ten zuidoosten van het plangebied hebben een aantal archeologische onderzoeken plaatsgevonden, waaronder een karterend booronderzoek waarbij geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen (4).¹⁵ Deels overlappend met dit onderzoek is een grootschalig verkennend booronderzoek dat heeft plaatsgevonden in het plangebied Hoogeland (5).¹⁶ Bij dit booronderzoek zijn op meerdere plaatsen archeologische indicatoren aangetroffen in de vorm van houtskool en Romeins en middeleeuws aardewerk. Aan de westzijde van dit plangebied heeft een proefsleuvenonderzoek (6)¹⁷ plaatsgevonden aan de Galgeweg, op de locatie van een buitenplaats. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn de afzettingen van een haakwal uit de Late IJzertijd of Romeinse tijd aangetroffen. Op de top van deze afzettingen zijn meerdere sporen gevonden, bestaande uit een geul, een sloot, een waterput en enkele kuilen en greppels. De sporen zijn gedateerd in de Nieuwe tijd (17^e en 18^e eeuw) en zijn geïnterpreteerd als erfstructuren. Het is niet duidelijk of deze sporen tot de buitenplaats behoren. Wel is duidelijk dat er geen muurwerk of uitbraaksporen zijn aangetroffen die direct te relateren zijn aan de buitenplaats.

Ten zuiden van het plangebied hebben een drietal booronderzoeken plaatsgevonden waarbij geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen. Het betreft een karterend booronderzoek op de hoek Galgeweg – Galgepad (7)¹⁸, een verkennend booronderzoek binnen het tracé Nieuwe Water (8)¹⁹ en een verkennend booronderzoek aan de Naaldwijkseweg (9).²⁰

Ten slotte zijn er twee vondstlocaties nabij het plangebied aanwezig die niet bij een van bovengenoemde onderzoeken horen. De eerste ligt ten noorden van het plangebied (onderzoeksmeldingsnummer 3102204100) aan het Boomgaardspad 2. Deze vondstlocatie omvat losse vondsten die zijn verzameld uit het stort bij een bouwput. De vondsten bestaan uit fragmenten aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen - Nieuwe tijd. De tweede vondstlocatie (onderzoeksmeldingsnummer: 3102212100) bevindt zich bij de Opstalweg 1 en bestaat uit laatmiddeleeuws aardewerk dat is aangetroffen tijdens een veldkartering

¹⁴ Hakvoort 2017. Onderzoeksmeldingsnummer: 4565358100.

¹⁵ Bult & De Bruin 2005. Onderzoeksmeldingsnummer: 2065973100.

¹⁶ Bult et al. 2006. Onderzoeksmeldingsnummer: 2110287100.

¹⁷ Alma 2010. Onderzoeksmeldingsnummer: 2291671100.

¹⁸ Bult et al. 2003. Onderzoeksmeldingsnummer: 2086158100.

¹⁹ Kruif 2007. Onderzoeksmeldingsnummer: 2066823100.

²⁰ Silkens & Wullink 2005. Onderzoeksmeldingsnummer: 2131541100.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting en selectieadvies

3.1 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de geologische ondergrond en het archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied kunnen verschillende verwachtingen voor archeologische resten uitgesproken worden. Daarbij wordt aandacht besteed aan elk van de volgende eigenschappen van eventuele vindplaats(en):

- Datering, minimaal in hoofdperioden (zoals Paleolithicum, Mesolithicum etc.)
- Complexiteit (zoals nederzetting, grafveld, akkerlaag etc.)
- Locatie (eventueel met aanduiding in welk deelgebied)
- Uiterlijke kenmerken (artefacten en type indicatoren)
- Omvang
- Gaafheid en conservering; [mogelijk relateren aan grondwaterpeil]
- Mogelijke verstoringen (waaronder ook veranderingen, veroorzaakt door post-depositionele processen)
- Diepteligging (ook zichtbaar/niet-zichtbaar)

Er geldt een lage archeologische verwachting in het hele plangebied voor het aantreffen van vindplaatsen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen op afzettingen van de Gantel Laag. De insnijding van de geulen van de Laag van Poeldijk heeft waarschijnlijk alle oudere Gantel afzettingen en daarmee eventuele bewoningsresten opgeruimd in de eerste helft van de 12^e eeuw.

Er zijn twee locaties binnen het plangebied waarvoor een hoge archeologische verwachting geldt voor vindplaatsen (afbeelding 8). De eerste vindplaats betreft de resten van een wipmolen uit de Nieuwe tijd die op de Kaart van Kruikius staat. De vindplaats bevindt zich in het noordoosten van het plangebied en behelst sporen en mogelijk resten van de wipmolen. De tekening van Schouman uit 1744 (afbeelding 5) laat zien dat deze resten van de wipmolen uit hout kunnen bestaan. Het kan echter niet worden uitgesloten dat de fundamente van de molen uit (bak)steen of een ander materiaal bestaan. Naast verschillende sporen en resten van de molen kan er vondsmateriaal verwacht worden. Dit kan onder andere bestaan uit houtskool, verbrand en/of onverbrand dierlijk bot en gebruiksvoorwerpen (bijvoorbeeld servies) en gereedschap van onder andere aardewerk, metaal hout en glas.

Over de omvang van de vindplaats, waaronder de exacte afmetingen van de molen, kunnen op basis van het bureauonderzoek geen uitspraken worden gedaan. Hetzelfde geldt voor de gaafheid en conservering van de archeologische resten en de aanwezigheid van verstoringen. De vindplaats kan worden verwacht op afzettingen van de Laag van Poeldijk. De exacte diepteligging van deze laag op deze locatie is niet bekend.

De tweede vindplaats betreft een boerderij/schuur uit de Nieuwe tijd die eveneens op de Kaart van Kruikius staat. De vindplaats bevindt zich in het oosten van het plangebied en bestaat uit sporen van de boerderij/schuur. Over de uiterlijke kenmerken van de boerderij/schuur kunnen geen uitspraken worden gedaan. Daarnaast kan de vindplaats ook bestaan uit sporen op het erf zoals sloten, waterputten en kuilen. Op basis van het bureauonderzoek kan de precieze aard van de sporen niet worden vastgesteld. Naast verschillende sporen kan er vondsmateriaal verwacht worden. Dit kan onder andere bestaan uit houtskool, verbrand en/of onverbrand dierlijk bot, huisraad (servies, kookgerei, voorraadpotten, meubilair) van onder andere aardewerk, hout en glas en gereedschap van bijvoorbeeld metaal en hout.

Ook voor boerderij/schuur geldt dat over de omvang van de vindplaats op basis van het bureauonderzoek geen uitspraken kunnen worden gedaan. Hetzelfde geldt

Afbeelding 8: Selectieadvies vervolgonderzoek

voor de gaafheid en conservering van de archeologische resten en de aanwezigheid van verstoringen. De boerderij/schuur kan worden verwacht op afzettingen van de Laag van Poeldijk. De exacte diepteligging van deze laag op deze locatie is niet bekend.

Voor beide vindplaatsen kan niet worden uitgesloten dat er archeologische resten aanwezig zijn van laatmiddeleeuwse voorgangers van de wipmolen en de boerderij/schuur. Het is mogelijk dat zowel de wipmolen als de boerderij/schuur al in de Late Middeleeuwen zijn gebouwd, na de overstromingen in de 12^e eeuw.

Buiten de locaties van de wipmolen en boerderij/schuur geldt een lage verwachting van vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

3.2 Selectieadvies

De wipmolen en de boerderij/schuur bevinden zich binnen de contouren van de opstallen die gesloopt gaan worden (afbeelding 4). Eventuele resten van deze bouwwerken kunnen dan ook bij de geplande werkzaamheden verstoord worden. Op basis van de archeologische verwachting en de locatie van de geplande werkzaamheden wordt geadviseerd om de verwachting van de wipmolen en de boerderij/schuur te toetsen en aan te vullen door middel van een karterend booronderzoek met als doel om het terrein systematisch te onderzoeken op de aanwezigheid van vondsten en/of sporen en om de vindplaatsen globaal in kaart te brengen. Daarnaast doelt het karterend booronderzoek op het verkrijgen van meer informatie over de verwachte archeologische waarden in het plangebied. Deze informatie omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Er wordt geadviseerd om per locatie 3 boringen te zetten tot ten minste 1 m in de natuurlijke bodem van het Laagpakket van Walcheren (afbeelding 8). Tevens wordt geadviseerd om per locatie één van de boringen tot ten minste 4 m in de bodem te zetten, dit ter controle van de diepere ondergrond. In de rest van het plangebied, buiten de locaties van de wipmolen en de boerderij/schuur, wordt geadviseerd geen vervolgonderzoek uit te voeren. De uiteindelijke beslissing over eventueel vervolgonderzoek ligt bij het bevoegd gezag, in deze de gemeente Westland.

Literatuur

Gebruikte afkortingen

ARC	<i>Archaeological Research & Consultancy</i>
ADC	<i>Archeologisch Diensten Centrum</i>
DAR	<i>Delftse Archeologische Rapporten</i>
IDDS	<i>Industrial Design and Development Services</i>
RAAP	<i>Regionaal Archeologisch Archiverings Project</i>

Alma, X.J.F., 2010: Westland, Naaldwijk – Galgeweg. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, *ADC-rapport 2428*.

Alma, X.J.F., 2011: De buitenplaats Waelwoning te 's-Gravenzande, gemeente Westland. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven en boringen, *ADC-rapport 2584*.

Bult, E. J., J. de Bruin & E. Norde, 2003: Hoek Galgeweg – Galgepad te 's-Gravenzande. Een Inventariserend Veldonderzoek (IVO), *DAR 36*.

Bult, E.J. & J. de Bruin, 2004: De locatie Politiebureau aan de Galgeweg te Naaldwijk in de gemeente Westland. Een Inventariserend Veldonderzoek (IVO), *DAR 46*.

Bult, E. J., J. de Bruin, J. de Gier & S.H. Jongma, 2006: Naaldwijk Hoogeland, Gemeente Westland: Een Inventariserend Veldonderzoek (IVO), *DAR 72*.

Corver, B.A. & L. Ouwerkerk, 2011: Dijkkerwaal, 's-Gravenzande Gemeente Westland. Een archeologische opgraving, *IDDS B&G rapport 1236*.

Hakvoort, A., 2017: Plangebied Dijkkerwaal 10 in 's-Gravenzande, gemeente Westland. Archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek, *RAAP-Notitie 6160*.

Kerkhof, M., 2012: Toelichting bij de archeologische beleidskaart van de Gemeente Westland, *DAN 20*.

Kruif, S. de, 2007: Plangebied tracé Nieuwe Water Gemeente Westland Archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek, *RAAP-Rapport 1433*.

Kruikius, N. & J. Kruikius, 1977 (1712): *'t Hooge heemreadschap van Delflant met alle de steden, dorpen en ambachten, Alphen aan den Rijn*.

Oever, F. van den, 2009: Geofysisch onderzoek 2 locaties te 's-Gravenzande, *GT Frontline Archeo rapport*.

Penning, B. & P. Deunhouwer 2010: *Programma van Eisen inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P). Project Waelwoning te 's-Gravenzande (gemeente Westland), Delft*.

Silkens, B. & A.J. Wullink, 2005: Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van bureau- en booronderzoek aan de Naaldwijkseweg 255 te 's-Gravenzande, gemeente 's-Gravenzande (Z.-H.), *ARC-Rapporten 2015-12*.

Staalduinen, C.J. van, 1979: *Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 37 West Rotterdam (37W), Haarlem*.

Vos, P.C., M. IJsselstein, S. Jongma & S. de Vries, 2017: Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijk onderzoek en getijsysteemkennis. Toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland, DAR 130.

Overige geraadpleegde bronnen

www.ruimtelijkeplannen.nl, 08-11-2018.

www.pdok.nl, 08-11-2018.

www.topotijdreis.nl, 08-11-2018.

<http://www.molendatabase.org>, 08-11-2018.

Overzicht van afbeeldingen

Afbeelding 1 [blz. 4]

Het plangebied geprojecteerd op een luchtfoto (bron gemeente Westland).

Afbeelding 2 [blz. 5]

Het plangebied inclusief nieuwe functies bestemmingplan en geplande werkzaamheden geprojecteerd op een luchtfoto (bron gemeente Westland).

Afbeelding 3 [blz. 5]

Het plangebied geprojecteerd op de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland.

Afbeelding 4 [blz. 7]

Het plangebied geprojecteerd op de kaart van Kruikius uit 1712.

Afbeelding 5 [blz. 8]

Gesicht uit Patynenburch na 's Gravesanden en Zuyd-Wind door Aart Schouman (1744) (Universiteit Leiden, digital special collections, PK-1969-T-142).

Afbeelding 6 [blz. 9]

De geologische ondergrond van het plangebied (naar Vos *et al.* 2017).

Afbeelding 7 [blz. 10]

Bekende archeologische vindplaatsen en onderzoeken in een straal van 500 m rondom het plangebied.

Afbeelding 8 [blz. 13]

Selectieadvies vervolgonderzoek.